

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

33-ste JAARGANG, NUMMER 6, JUNI 1997

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redaktie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

DISCUSSIE-ARTIKEL

HOE KOMT DE EENHEID VAN DE ARBEIDERSKLASSE TOT STAND?

ALS MEN de woordvoerders van diverse voorhoedegroepen geloven mag, dan is de eenheid van de arbeidersklasse, het eensgezind als klasse optreden van de arbeiders, de uitkomst van een gestaag gevoerde propaganda, die er toe strekken moet de diverse verschillen in levensbeschouwing, politieke kleur e.d. tussen de arbeiders onderling uit de wereld te helpen.

Dit is een dwaling die al oud is en die ook al bijna zo lang als er van een arbeidersbeweging sprake is, met kracht is bestreden. Wij van onze kant hebben al vele jaren lang, aan de hand van aan de praktijk van de klassenstrijd ontleende voorbeelden, de onhoudbaarheid van een dergelijke opvatting proberen aan te tonen.

Wij hebben laten zien dat praktisch iedere keer, dat er door arbeiders zelfstandig werd opgetreden, ideologische, politieke of religieuze verschillen tussen de arbeiders onderling, voor gezamenlijk handelen geen enkele belemmering vormden. Dat sommige arbeiders daarbij rooms-katholiek dan wel protestant waren, anderen stalinist of trotskist, weer anderen vrijdenker of anarchist, heeft nooit enige rol gespeeld of remmend gewerkt. Dat komt doordat de klassenstrijd - anders dan diverse zogenaamde 'voorhoeden' menen - geen ideeënstrijd is, maar een strijd waarbij het om belangen gaat.

Het kan de eerste de beste in een bepaald bedrijf werkzame arbeider niets schelen of zijn collega nu dezelfde godsdienst heeft of dezelfde politieke opvattingen huldigt als hijzelf. Wat hem kan schelen is, of die collega ter verdediging van deze bedreigde belangen tot staken bereid is of niet.

Als ergens een zogenaamde 'wilde' staking uitbreekt, dan betekent dit, dat de in actie gekomen arbeiders over hun belangen eender denken. Katholieke en protestante arbeiders, stalinisten en sociaal-democraten hebben talloze malen schouder aan schouder gestreden, wat mogelijk was doordat zij over hun gemeenschappelijke belangen spraken en zwegen over de onderlinge verschillen, die daarbij totaal geen gewicht in de schaal wierpen.

Door toevallige omstandigheden kwam ons dezer dagen een meer dan tachtig jaar oude tekst onder ogen, waarin een overeenkomstige opvatting als de onze met klem

van doorslaggevende argumenten verdedigd werd tegenover een dwaling als deze, dat eenheid van de arbeidersklasse slechts dan werkelijkheid zou kunnen worden, wanneer de religieuze verschillen zouden zijn verdwenen door een onophoudelijke kritiek op de religie zelf.

De strijd tegen de godsdienst had zin, in de tijd dat op de religie de macht van kerk en adel berustte, de tijd dus, dat de religie een middel was om de aan uitbuiting en onderdrukking onderworpen volksmassa onder de duim te houden. Strijd tegen de godsdienst moest er worden gevoerd om het feodalisme te breken, een eind te maken aan de macht van adel en geestelijkheid en het daarbij horende absolute koningschap ten val te brengen. De strijd tegen de religie is derhalve veelal een kenmerk van de burgerlijke omwenteling geweest. In Groot-Brittannië was het een strijd tegen het katholicisme, in Frankrijk én in Rusland was deze strijd onlosmakelijk verbonden met de strijd tegen de adel, de kerk en de vorst.

De uit het begin van deze eeuw stammende tekst waarvan we zopas spraken, is een Nederlandse tekst. Hij keerde zich tegen het standpunt, dat socialistten zich tegen de godsdienst moesten keren. Dat die opvatting bestond houdt hiermee verband, dat Nederland aan het eind van de vorige eeuw nog lang niet dezelfde trap van maatschappelijke ontwikkeling had bereikt als de omringende landen. Het gevolg daarvan was, dat in de opkomende arbeidersbeweging diverse denkbeelden nog rondspookten, die voor-kapitalistische of vroeg-kapitalistische produktieverhoudingen weerspiegelden.

Bij het lezen van die tekst zijn we uitspraken tegengekomen die volledig overeenstemmen met onze opvatting:

“De klasse-eenheid der arbeiders is een gevolg van louter maatschappelijke oorzaken . . . Het niet aanvaarden van de klassenstrijd is geen gevolg van het godsdienstig zijn der mensen [zoals wel gedacht wordt], doch van hun maatschappelijk inzicht.”

“Naarmate zich de noodzakelijkheid van de klassenstrijd duidelijker openbaart [. . .] in dezelfde mate laat men af van de strijd tegen verschijnselen, die met de klasse-eenheid niets te maken hebben, doch in tegendeel gevaar opleveren het klasse-inzicht te vertroebelen.”

“De bezittende klasse is dáárom de machthebbende klasse, omdat zij zich ondanks onderling verschil van godsdienst en politiek, in de strijd tegen de arbeidersklasse steeds hechter aaneensluit.”

“Zolang de uitbuiters der arbeiders zich, ongeacht hun godsdienstige en politieke meningsverschillen [. . .] organiseren, zal het inzicht bij de uitgebuiten steeds verder doordringen, dat zij [. . .] zich eveneens hebben aaneen te sluiten als uitgebuiten, met terzijdestelling van hun overige meningsverschillen” *).

Met de hier geciteerde woorden van ruim tachtig jaar geleden keert de schrijver zich tegen opvattingen, die inderdaad opgeld deden in een tijdperk, waarin de arbeidersbeweging nog in haar kinderschoenen stond. Het zijn opvattingen die, men denke aan

*) Wij hebben het ouderwetse Nederlands in het geschrift, waaruit wij citeren, hier en daar gemoderniseerd en vereenvoudigd, zonder de werkelijke inhoud van het geschrevene aan te tasten.

bijvoorbeeld de politieke verschillen die nog altijd een grote rol spelen, een taai leven hebben.

Het zijn opvattingen, die ervan uitgaan, dat het klassebewustzijn en de eenheid bereikt zullen en moeten worden door een propaganda, die doorgaans door hetzij politieke partijen, hetzij voorhoedegroepen wordt gevoerd. Lijnrecht daar tegenover staat onze zienswijze, dat het bewustzijn niets anders is dan het bewuste zijn en dat verschillen in bewustzijn voortspruiten uit verschillen in de werkelijkheid der maatschappelijke verhoudingen.

- o -

BOEKBESPREKING

WAT GEBEURT ER IN MEXICO?

NOG NIET zo lang geleden is er bij de Hamburgse uitgeverij Nautilus een boek verschenen dat *De wind van de verandering* (Der Wind der Veränderung) heet *). De 'wind' waarvan sprake is stak drie jaar geleden op in de deelstaat *Chiapas*, een van de meest zuidelijke, pal tegen de grens met Guatemala gelegen gebieden. Het boek bevat een verzameling commentaren en documenten, die alle betrekking hebben op de beweging der *Zapatisten*, aldus genoemd naar *Emiliano Zapata*. Deze leidde in de dagen van de Mexicaanse revolutie van 1910 een opstand van de arme dorpsbevolking tegen de suikerplantages, die zich de dorpslanden hadden toegeëigend.

Destijds bezat een handjevol grootgrondbezitters, die samen niet meer dan 20% van de plattelandsbevolking vormden, 80% van de grond. In de jaren '30 was er in die situatie nog steeds weinig verandering gekomen. Schijnbaar hadden zogenaamde agrarische hervormingen tot een verbetering geleid. In werkelijkheid bestonden de tegenstellingen tussen arm en rijk, tussen bezitlozen en bezitters, onverminderd voort. In de tweede helft van deze eeuw is de toestand alleen nog maar verslechterd.

Tot op heden toe is er in het zuiden van Mexico - anders dan in het moderne en industriële noorden - sprake van traditionele, om niet te zeggen ouderwetse landbouwmethoden, toegepast op bedrijven die het eigendom zijn van de nabestaanden van slavenhouders die nauwe familiebetrekkingen hebben met de kringen van de kapitalistische ondernemers en de politici die aan het roer zijn. In de achter ons liggende twintig jaar zijn er tal van, soms zeer gewelddadige, conflicten geweest. Uiteindelijk heeft de brutale onderdrukking ervan voor de doodarme, van grond en daarmee ook van bestaansmiddelen beroofde landarbeiders de druppel van de emmer doen overlopen.

In 1994 diende zich een opstandige beweging van het bezitloze landvolk aan van ongekende omvang en kracht. Naar Zapata noemde zij zich, met diens opvattingen en idealen voelde zij zich verwant. Aan de corrupte, slechts de eigen belangen en die van buitenlandse investeerders dienende heersers gaf zij - niet alleen praktisch maar ook in woord en geschrift - te kennen, dat het uur geslagen had voor ingrijpende verandering. Deze Zapatistische beweging mocht dan voor een zeer groot deel bestaan uit mannen en vrouwen die nauwelijks of in het geheel geen onderricht hadden genoten en volslagen analfabeet waren, aan strijdwil en bereidheid tot verzet ontbrak het hun geenszins.

*) *Der Wind der Veränderung*, Edition Nautilus, Am Brink 10, D-21029 Hamburg, ISBN 3-89401-276-5, 235 blz. DM 28,-.

Zij wisten de ellende waarin ze generaties lang verkeerden en de onderdrukking waaraan ze van kind af aan waren blootgesteld op gloedvolle wijze te vertolken. En zij die wel de pen konden voeren richtten zich met vlamme oproepen tot alle niet tot de heersende groepen behorende Mexicanen.

Der Wind der Veränderung beschrijft met een reeks opstellen van verschillende auteurs het ontstaan, de doelstellingen en de lotgevallen van het Zapatisme. Het boek biedt de lezer een informatie die de meeste dagbladen tot op heden niet of nauwelijks de moeite waard vonden. Van Zapatisme werd slechts melding gemaakt ten tijde van het daartegen gerichte optreden der Mexicaanse regeringstroepen. Toen de heersenden zich bereid toonden met de Zapatisten te onderhandelen - wat in de praktijk er alleen maar toe leidde dat deze hun niet zonder successen gebleven opmars staakten - toonden de burgerlijke journalisten vrijwel geen belangstelling meer. Daarmee werd het krantenlezend publiek een dieper inzicht in al datgene wat er in Mexico voorvalt onthouden.

Het boek dat hier besproken wordt ontleent niet in de laatste plaats zijn betekenis aan de talrijke documenten: uiteenzettingen van direct betrokkenen, alsmede oproepen die door op de voorgrond tredende Zapatisten zijn gedaan. Daarnaast zijn er dan nog historische overzichten en commentaren. Uit al het gebodene samen kan men zich een beeld vormen van het karakter der Zapatistische beweging.

“Deze verzameling”, zo verklaren de beide uitgevers, Lutz Schulenburg en Hanna Mittelstädt in hun Inleiding “lost noch theoretische, noch praktische problemen op. Zij beoogt slechts een bijdrage tot oriëntatie te leveren.” Dat doet de bundel inderdaad. Uiteraard echter zal het beeld dat de lezer krijgt mede bepaald worden door zijn eigen interpretatie van de feiten. De onze wijkt niet onbelangrijk af van die waarvan sommige commentatoren blijk geven, en verschilt al evenzeer van de kijk op de betekenis van het Zapatisme van de Zapatisten zelf. Het laatste is niet verwonderlijk. Het komt zelden of nooit voor dat de opvatting die de handelende personen er op na houden omtrent hun eigen optreden op het historische toneel overeenstemt met de werkelijkheid.

Om hier meteen ieder misverstand te voorkomen, wijzen wij er met nadruk op, dat de *andere* betekenis die wij aan het Zapatisme hechten, geenszins wil zeggen, dat wij het voor een geringe of geringere betekenis zouden houden. Integendeel! De verandering waarvoor de Zapatisten ijveren en strijden gaat veel en veel verder dan die waartoe ontegenzeggelijk de, een ‘politieke aardverschuiving’ genoemde, uitslag der jongste verkiezingen zal voeren. Zeker, de 68 jaar lange alleenheerschappij van de *Partido Revolucionario Institucional* (PRI) behoort tot het verleden. Maar wanneer de politieke koers mede bepaald wordt door bijvoorbeeld politici van de *Partido de la Revolución Democrática* dan zal dat naar onze mening weinig meer betekenen dan dat oude wijn geschonken wordt uit schijnbaar nieuwe zakken.

De Zapatistische beweging daagt het industriële noorden uit, zo wordt gesteld, en zij voert klassenstrijd. Onvermijdelijk voert dat tot de vraag, wat wel precies haar klassenkarakter is. Zij staat, zo leren de documenten, een democratie van onderop voor, ook al maakt zij geen duidelijk onderscheid tussen de burgerlijke democratie en die welke zij voorstaat. Zij wil de Mexicaanse grondwet van 1917 niet afschaffen, zij wil een Mexico dat nu eindelijk eens overeenkomstig de letter van die grondwet zal worden bestuurd. Zij verlangt democratie, vrijheid en rechtvaardigheid, zoals op het eind van de 18e eeuw de Franse citoyens vrijheid, gelijkheid en broederschap eisten. En zomin als de Fransen, naar men weet, zich rekenschap gaven van hetgeen die begrippen inhielden, zomin doen het de Zapatisten.

Het Zapatisme, ontstaan in het agrarische zuiden, wordt in *Der Wind der Veränderung* terecht een boerenbeweging genoemd. Als zodanig verschilt het van de beweging der industrie-arbeiders. Maar het heeft, anders dan de boerenbewegingen van onder meer de 18e eeuw in Europa, tegelijkertijd bepaalde dingen met de arbeidersbeweging, of liever gezegd met de beweging der arbeiders, gemeen. Dat moet uiteraard hieruit worden verklaard, dat de maatschappelijke verhoudingen in Mexico allesbehalve overeenstemmen met de maatschappelijke verhoudingen van bijvoorbeeld het 18e-eeuwse Frankrijk. Wil men niet in details treden, allerlei heel duidelijke en op zichzelf niet onbelangrijke verschillen buiten beschouwing laten, dan kan het noorden van Mexico als modern-kapitalistisch, het zuiden als semi-feodaal worden gekarakteriseerd.

De Zapatisten staan een vorm van democratie voor die sterke gelijkenis vertoont met de radendemocratie. Maar bij hen gaat het om een vorm van primitieve democratie die - min of meer - een voortzetting, zo men wil een herleving vormt van de uit het verleden stammende democratie die bij de verdwenen boerengemeenschap heerste. De verandering die zij wensen wordt nergens in hun teksten als een wijziging der productieverhoudingen aangeduid. Wie die bloemrijke en soms poëtische teksten leest wordt onwillekeurig herinnerd aan de taal van de Franse revolutionairen uit de dagen der Grote Franse Revolutie van 1789 en volgende jaren. Die Franse teksten verheerlijkten de *toekomst* die men zag gloren. De Zapatistische guerillastrijders echter spreken in feite de taal van een romantisch verleden.

Soms lijkt een tekst in *Der Wind der Veränderung* al heel sterk op een tekst waarmee een radencommunistische zienswijze omtrent de maatschappelijke ontwikkeling wordt beschreven. We citeren:

“Het is de Zapatisten te doen om de basisdemocratie van producenten, in dit geval van de boeren, om een sociale orde welke niet die van de staat is, waarbij besluiten worden genomen door de vergadering van allen, beslissingen die een wezenlijk karakter dragen. Een dergelijke vergadering wordt niet geleid door een partij of door een militaire instantie. De gedelegeerden van de dorpsgemeenschap bepalen hoe er moet worden bestuurd en wat er gedaan moet worden . . .” (blz. 159).

Men krijgt onwillekeurig de indruk, dat hier een woordvoerder of woordvoerster van de nieuwe beweging der arbeiders aan het woord is. Op andere bladzijden van het boek stuit men op voluntarisme en een ethiek die met een analyse van de maatschappelijke ontwikkeling niets van doen heeft. Een wat de Zapatisten ook heel duidelijk van scherpe critici van het kapitalisme onderscheidt is dit, dat zij geenszins voor de opheffing van de loonarbeid zijn en al evenmin gekant zijn tegen bezitsvorming. De door de grootgrondbezitters van hun stukjes grond beroofde Zapatisten willen, zéér begrijpelijk gezien de Mexicaanse verhoudingen, weer de kleine bezitters worden die hun voorouders waren.

Dat dit, in het licht van de historische ontwikkelingsmogelijkheden, een niet te verwezenlijken verlangen is, valt nauwelijks te betwisten. Daarmee wil echter niet gezegd zijn dat de strijd van de Zapatisten, hetzij een gewelddadige, hetzij een vreedzame, zonder enig perspectief zou wezen. Maar dat perspectief ziet er, naar onze mening, anders uit dan de Zapatisten geloven.

Wat in Mexico ons inziens op de historische agenda staat, dat is de onvermijdelijke

verdwijning van alle feodale en half-feodale resten op het platteland. Of een regering van of met deelneming van de PRD een dergelijke ontwikkeling zal kunnen of zelfs willen versnellen staat nog te bezien. Hoe men daarover echter ook denken mag, de informatie die *Der Wind der Veränderung* omtrent de sociale verhoudingen in dit Amerikaanse land verstrekt en in het bijzonder dan die in het arme, dubbel onderdrukte en dubbel uitgebuite zuiden, mag er wezen.

Overigens is genoemd boek niet de enige bron voor gedetailleerd inzicht. Hanna Mittelstädt, die een paar jaar geleden tien dagen lang haar ogen de kost kon geven in Chiapas beschreef haar ervaringen in een kleine brochure, waarin van het dagelijks leven der bevolking niets verzwegen werd **).

Haar relaas is een luid schreeuwend protest tegen de mispre van de bewoners en tegen het onrecht dat hun wordt aangedaan. Zij beschrijft echter eveneens de strijd lust die hen vervult en de moed waarmee zowel de vrouwen als de mannen zich tegen alle ellende teweer zijn gaan stellen. Een beschrijving die men terugvindt in *Der Wind der Veränderung* en die maakt dat men zowel het boek als de kleine brochure ademloos uitleest.

(C.B.)

**) Hanna Mittelstädt, Mit den Augen hören - Zehn Tage in Chiapas. Het boekje kost 5 DM en kan bij uitgeverij Nautilus besteld worden.

- 0 -

EEN EENZIJDIGE KIK OP OOST-GRONINGEN

BIJ WIJZE van toelichting op de televisie-documentaire "Groeten uit Finsterwolde" publiceerde het programmabladd van de VPRO een tekst van Leo Veldhoen, die voor de samenstelling ervan naar Oost-Groningen was getrokken. Hij sprak er, zo kon men in de aanhef lezen, "met een paar ouwe taaie rooie rakkers". Wie verder las ontdekte, dat het steeds ging om personen van dezelfde politieke kleur. Ze schetsten van Oost-Groningen en de daar wonende arbeidersbevolking een zeer eenzijdig beeld.

"Het communisme leeft daar nog steeds", zo schreef Veldhoen. Hij had er klaarblijkelijk niet het geringste besef van, dat wat zijn gesprekspartners daarvoor hielden met communisme niets te maken had. Hij besepte kennelijk evenmin hoe uiterst onvolledig de door hen verstrekte informatie was.

De grote tegenstelling tussen de rijke boeren enerzijds en de in armoede levende landarbeiders anderzijds komt ter sprake, het optreden van Domela Nieuwenhuis eveneens. Maar dit laatste zeer terloops en zonder dat er gewezen wordt op diens enorm grote invloed. Wat de diepe sociale kloof betreft, deze hield inderdaad in dat er "twee gescheiden werelden" waren. Maar dat de plattelanders, zoals Veldhoen het doet voorkomen, hierdoor gekenmerkt werden dat zij "hun blik richting oosten - Lenin en Stalin" gevestigd hielden, klopt niet. Het is een bewering waarmee verdonkeremaand wordt dat het aantal van hen, die tot de volgelingen van Domela hoorden en horen aanzienlijk groter was. Zeker, het is waar dat er anarchisten tot de CPH zijn toegetreden onder indruk van de Russische revolutie. Er zijn er meer die zich niet in de rijen der bolsjewieken hebben geschaard.

Omtrent de grote en langdurige landarbeidersstaking van 1929 verneemt men alleen

maar *dat* zij heeft plaats gevonden en niets meer. Er wordt slechts vermeld, dat zij een slachtoffer van het geweld der marechaussee heeft geëist. Over de niet onbelangrijke rol die de anarchisten en ongeorganiseerden tijdens deze staking hebben vervuld hebben de informanten van Veldhoen - ex-CPN-ers en thans tot de NCPN (Nieuwe Communistische Partij Nederland) behorend - wijselijk gezwegen. Wat ze, blijkens het artikel in het programmablade, wel ter sprake brachten was de eigen rol van CPN (en later NCPN) na de tweede wereldoorlog. Wie zal ontkennen dat door hen politiek en humanitair werk is verricht, dat vermelding verdient? Maar noch met communisme, noch met klassenstrijd heeft dat werk veel te maken.

Opvallend in het artikel is voorts de bijna kinderlijke naïviteit waarvan sommige Oost-Groningers blijk gaven wanneer zij vertelden over een reis naar Rusland. En wat te denken van de uitspraak van een tot de NCPN behorende wethouder dat "het niet lang duurt voordat de bevolking door heeft dat ze besodemieterd wordt"? Dat hij en zijn geestverwanten nooit anders dan besodemieterd zijn door Stalin is nog steeds niet tot ze doorgedrongen.

- o -

ZIJN DE FRANSE 'SOCIALISTEN', DE CONSERVATIEVEN VAN NU?

KORT na de uitslag van de Franse verkiezingen werden in *NRC/Handelsblad* naar aanleiding daarvan twee beschouwingen gepubliceerd. In beide werd de hierboven geformuleerde vraag voor wat betreft de partijgenoten van Lionel Jospin bevestigend beantwoord. Ons antwoord er op luidt anders: de Franse sociaal-democraten zijn niet zozeer 'conservatief', ze zijn - evenmin als hun moderne geestverwanten elders - geen socialisten en ze zijn dat nooit geweest.

Begin mei, dus nog vóór het bekend worden van de Franse verkiezingsuitslag, verscheen er in *Vrij Nederland* een interview met een nog vrij jeugdig Kamerlid van de PvdA, te weten Marjet van Zuijlen (30). Die zei op een gegeven moment tegen haar gesprekspartner: "Doorgewinterde sociaal-democraten [. . .] vinden dat ik teveel water bij de wijn doe. Ik zou het erfgoed verkwanzelen . . ."

Over wat voor wijn sprak ze? Niet over *rode* wijn in elk geval. De 'doorgewinterde sociaal-democraten' op wie zij doelde zijn zij, die de commentatoren van bovengenoemd dagblad tot de 'socialisten' van 'gisteren' rekenen. Dat wil zeggen: de sociaal-democraten die nog vasthouden aan de 'socialistische' mythe. Zij zijn nog voor socialisatie van de productiemiddelen en geloven, althans beweren, dat daarmee een einde aan het kapitalisme wordt gemaakt. Daardoor zou dit kapitalisme althans bewoonbaar worden (!). Iets wat overigens ook de Fransen nauwelijks nog beweren. Zij zijn evenmin socialist als zij die pragmatisch zijn en met "sterf oude vormen en gedachten" het gedachtengoed van de traditionele sociaal-democratie bedoelen.

"Marjet van Zuijlen", zo leest men in het interview in VN, "wordt het liberale geweten van de PvdA genoemd." Dat wil zoveel zeggen, dat zij tot de 'socialisten' behoort, die in *NRC/Handelsblad* niet 'conservatief' meer heten, omdat ze vóór de markteconomie zijn - en om met de doorgewinterden te spreken - 'water bij de wijn doen'.

Marjet van Zuijlen behoort kennelijk tot hen die willen breken met tradities, die net als Tony Blair en Wim Kok, niet langer de schijn willen handhaven. Een dergelijke

houding ten opzichte van het verleden kan natuurlijk moeilijk 'conservatief' worden genoemd. In het liberale dagblad wordt dan ook onderscheid gemaakt tussen enerzijds de Nederlandse en Britse 'socialisten' en anderzijds die in Frankrijk.

De Franse sociaal-democraten van Lionel Jospin, aldus een van de commentatoren in de NRC, willen tot elke prijs de verzorgingsstaat verdedigen en handhaven en ze spreken zich uit voor méér staatsbemoeiing. Meer staatsbemoeiing dan de sociaal-democraten van Labour of die van de PvdA? Vergeet het maar! Tony Blair heeft onlangs te kennen gegeven, dat *New Labour* volstrekt niet tegen *alle* staatsbemoeiing is en volgens Marjet van Zuijlen is de zogenaamde liberalisering van de markt niet meer dan een sprookje. In Nederland, constateert ze, "is de overheid eerder sterker dan zwakker in de geliberaliseerde markt."

Wie er zich rekenschap van geeft, dat de verzorgingsstaat de prijs was die de heersende klasse betaalde voor een verzekering tegen proletarisch verzet, die kan alleen maar concluderen, dat er bij de verwezenlijking daarvan na de tweede wereldoorlog allerminst sprake van 'socialisme' was en dat er bij de afbraak daarvan dus ook geen sprake kan zijn van 'beschadiging' of afzien van 'socialisme'. Wie de verzorgingsstaat wil handhaven is niet 'conservatief', hij handhaaft de traditie en een mythe. Hij verdedigt niet het 'socialisme' maar het moderne kapitalisme.

Onlangs werd in een tv-programma uiting gegeven aan de mening, dat in Europa behalve dan in Duitsland en Spanje, de socialisten weer alom aan de regering komen. Wie het zo ziet, heeft zich nooit in ernst bezig gehouden met de vraag, wat socialisme nu eigenlijk is *). Wat in dit programma echter 'socialisme' werd genoemd, heeft in werkelijkheid met socialisme niets te maken. Het is een politieke stroming, die de welvaartsstaat verdedigt tegen de aanvallen, die daarop worden gericht en die voor zover er sprake is een inbreuk, de welvaartsstaat weer in zijn oorspronkelijke 'luister' te herstellen.

*) Men zie ook de ooit door Daad & Gedachte uitgegeven brochure *Was de sociaal-democratie ooit socialistisch?*

- 0 -

KWAM HONGKONG BIJ CHINA OF KWAM CHINA BIJ HONGKONG?

LUTTELE dagen voordat de Britse Kroonkolonie Hongkong officieel aan de Chinese Volksrepubliek werd overgedragen schreef een commentator van *de Volkskrant*: "De vraag die in deze dagen steeds vaker wordt gesteld luidt: wat zullen de Chinese communisten met Hongkong gaan doen? Een terechte vraag. Toch bekreep mij in het dynamische, van zelfvertrouwen blakende Hongkong het gevoel dat de vraag op termijn misschien moet worden omgedraaid. Wat zal Hongkong met China doen? . . ."

De door de desbetreffende journalist voorzichtig geopperde mogelijkheid werd op de dag van de overdracht door een geïnterviewde Chinakenner met grote stelligheid, en niet in vragende vorm, aldus geformuleerd, dat men de tot stand gebrachte ingrijpende staatkundige wijziging zó moest zien, dat niet Hongkong bij China was gekomen, maar omgekeerd China bij Hongkong.

De begin dit jaar overleden 'architect' van het huidige China, de hoogbejaarde Deng Xiaoping, mag dan wel de situatie die na het vertrek van het Britse bestuur ontstaan zou gekenschetst hebben als 'één staat met twee systemen'. In werkelijk zal er, en dat niet eens op al te lange duur - zo verklaarde de geïnterviewde - sprake zijn van slechts één systeem, namelijk dat van de vrije-markteconomie van Hongkong. De Chinese Volksrepubliek maakt al sinds geruime tijd een razendsnelle economische ontwikkeling in die richting door. Met Hongkong erbij wordt die ontwikkeling nog aanzienlijk versneld.

Zoals wij het zien kan daaraan nauwelijks worden getwijfeld. Wij delen deze opvatting. Met dien verstande dat de 'twee systemen' waarvan op gezag van Deng alom gesproken wordt, niet respectievelijk als 'communisme' en 'kapitalisme' kunnen worden aangeduid. Het gaat om *staatskapitalisme* enerzijds en *modern-westers kapitalisme* anderzijds.

Er is nog een punt waarop wij het met de zojuist geciteerde spreker eens zijn. Peking, zo verklaarde hij, laat uit welbegrepen eigenbelang het huidige economische systeem van Hongkong onverlet. Wat er voorlopig veranderen zal, dat is de politieke structuur. Maar de democratische vrijheden die de bevolking van Hongkong tot dusver genoot zullen zoveel mogelijk worden beperkt. Op de duur echter zal een door Peking opgedrongen politiek keurslijf niet kunnen worden gehandhaafd. Bij de economische onderbouw die ontstaat tengevolge van de niet terug te draaien maatschappelijke ontwikkeling behoort nu eenmaal de politieke bovenbouw die daarbij past.

In juni 1989 werd aan de democratisering van China een halt toegeroepen op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking. De weg er heen werd gebarricadeerd. In juni 1997 is, of men dat nu wil of niet, de barricade opgeruimd.

- o -

IS DE PVDA AL GENOEGZAAM

VERNIEUWD EN GEMODERNISEERD?

VIJF JAAR geleden trad Felix Rottenberg aan als voorzitter van de Partij van de Arbeid. Hij stond een vernieuwing voor, niet slechts van de partij, maar ook van de politiek in het algemeen. In een uitvoerig artikel in *de Volkskrant* van 28 juni jl. stellen drie Tweede Kamer-leden van de PvdA, dat er van deze vernieuwing te weinig terecht is gekomen. Over de vraag, wat of daar de oorzaak van kan zijn, wordt naar onze mening wel enigermate, maar niettemin hoogst onvolledig en feitelijk nauwelijks ingegaan.

In genoemd stuk wordt verwezen naar de zienswijze van Rottenberg, die de Tweede Kamer een "machinerie" noemde. "Deze machinerie", zo betoogde hij, "is vrijwel geheel gericht op besluitvorming en controle, vaak tot in de details. Kamerleden en Kamerfracties worden al gauw overweldigd en meegezogen door deze machine. Zozeer, dat er nog zelden gelegenheid is voor een diepgaand, niet bij voorbaat dichtgespijkerd debat."

Wat Rottenberg hier beschrijft is de situatie en constellatie, die ontstaan is na de verwezenlijking van de verzorgingsstaat, of liever gezegd veel eerder al en langzaam aan ontstaan is als gevolg van een wijziging in de maatschappelijke verhoudingen. In het

verleden waren de politieke opvattingen en de daaruit voortspruitende tegenstellingen een gevolg van telkens geheel verschillende economische belangen.

Naarmate de kapitalistische productiewijze zich ontwikkelde, verdwenen tegenstellingen als die, welke er bestonden tussen agrarische producenten en industriëlen. Veeteelt, land- en tuinbouw worden allang niet meer op andere wijze beoefend dan de kapitalistische methode van voortbrenging. Het gevolg is geweest, dat het grote politieke debat in het parlement nauwelijks meer werd gevoerd. Van de beoefenaren van het *politieke* handwerk werden de Kamerleden *bestuurders*. Het is dit functioneren als bestuurders, waarvan Rottenberg spreekt als hij het heeft over een machinerie, die vrijwel geheel op besluitvorming en controle is gericht.

Vernieuwing van de PvdA kan, voor wie rekening wil houden met dit alles, niet anders betekenen dan de omvorming van een naar de verzorgingsstaat strevende partij, in een partij van bestuurders. Hun program verschilt daarbij nauwelijks van dat der overige politieke partijen. Wie de vernieuwing van de PvdA onvoldoende acht, heeft hiervoor geen of weinig oog.

De auteurs van het Volkskrant-artikel, Adri Duivesteijn, Rob Oudkerk en Rick van der Ploeg, constateren dat de PvdA-fractie in de afgelopen jaren "nog te veel bleef steken in het stramien van de politieke besluitvormingsmachine". Zij vervolgen hun betoog even verder met de stelling, dat "politiek een kwestie van *willen* is". Een dergelijke zienswijze gaat eraan voorbij, dat het menselijk willen bepaald wordt door de gegeven werkelijkheid en dat niet de menselijke wil die werkelijkheid verandert, maar dat de werkelijkheid bepaalt, hetgeen men wil.

Het is bijvoorbeeld deze werkelijkheid, waarop een lange tijd onmogelijke samenwerking tussen sociaal-democraten en liberalen inmiddels mogelijk is geworden. Deze mogelijkheid erkennen de drie auteurs van het artikel ook. Zij zeggen: "De traditionele optiek van onverenigbare doelstellingen van VVD en PvdA heeft echter niet het eeuwige leven."

Wanneer de drie auteurs naar voren brengen, dat "de missie van Rottenberg nog lang niet is volbracht" dan rijst de vraag in hoeverre een dergelijke 'missie', voorzover zij bepaalde veranderingen van het politiek-culturele klimaat nastreeft, inderdaad ook mogelijk is. In het feit, dat dergelijke door Rottenberg beoogde veranderingen tot dusverre niet tot stand gekomen zijn, zien wij een bevestiging van ons standpunt, dat de politieke partijen niet meer zijn wat zij vroeger waren en dat ook de politiek nauwelijks meer 'echte' politiek kan worden genoemd.

- 0 -

WAARVOOR VERLEENDEN DE VS

MARSHALL-HULP?

DEZER DAGEN is zowel in verscheidene dagbladen als in televisieprogramma's aandacht geschonken aan het feit, dat het precies vijftig jaar geleden was, dat de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, George Marshall, in de Harvard Universiteit in Boston een herstelplan voor Europa afkondigde, dat sindsdien bekend staat als het Marshall-plan. In vrijwel alle beschouwingen of toespraken die aan dit feit werden gewijd, is met bijzonder veel geestdrift geschreven of gesproken over het humani-

taire karakter van deze hulp. Er werd ook uiting gegeven aan grote dankbaarheid en er is aandacht geschonken aan de betekenis, die dit herstelprogramma voor het in puin liggende Europa heeft gehad.

Met de Marshall-hulp waren in de volgende jaren meer dan 10 miljard dollar gemoeid. Nederland ontving er 968 miljoen van. Het geld, deels geleend, maar ten dele ook geschonken, vormde de basis van de economische wederopbouw van het werelddeel. Van de kapitalistische wederopbouw, wel te verstaan.

In alle redevoeringen en geestdriftige artikelen, die eind mei aan het Marshall-plan zijn gewijd, is nooit anders dan deze indruk gewekt, dat de Amerikanen uit een soort van solidariteit met West-Europa, dan wel uit humanitaire overwegingen, destijds diep in de beurs hebben getast. Niets is minder waar! Tussen neus en lippen door werd er dezer dagen op een gegeven moment ook op gewezen, dat men aan de andere kant van de Atlantische Oceaan een panische angst voor de Russen had. Bovendien, zo werd vernomen, speelde ook het economische belang een grote rol.

Veertig jaar geleden reeds vestigde het vooraanstaande Nederlands dagblad de *NRC* er de aandacht op, dat de Verenigde Staten alleen maar miljarden in Europa hebben gepompt, omdat zij het niet zonder een welvarend, dat wil zeggen koopkrachtig, Europa konden stellen. In de Verenigde Staten namelijk werd uiteraard, zoals steeds bij een kapitalistische productie het geval is, niet slechts voor de binnenlandse markt gewerkt, maar ook voor de buitenlandse. Dat betekende in die dagen voor de Europese markt in de eerste plaats.

Er is, zo kon men dezer dagen lezen, maar één ding, dat het uitgebreide machinepark in het machtigste kapitalistische land ter wereld aan de gang kon houden en de afzet van de gefabriceerde waren kon garanderen. Daarvoor was de binnenlandse markt, gezien de grote investeringen in de eigen industrie, niet toereikend.

“De Amerikaanse ruimhartigheid”, zo schreef destijds een krant, “was bepaald *niet* (onderstreping van ons, D&G) van filantropische aard. Amerika had een koopkrachtig afzetgebied nodig. En nog belangrijker was, dat moest worden voorkomen, dat Europa een voedingsbodem werd voor het communisme.” Voor wat in Amerika althans voor communisme werd gehouden! Hieruit blijkt nogmaals, welke belangen bij het verlenen van de Marshall-hulp vooral een rol hebben gespeeld.

Wij zijn altijd van mening geweest, dat minder de vrees voor het zgn. ‘communisme’ een rol speelde dan wel het directe, voor de hand liggende economische belang. Nog niet zo heel lang nadat de eerste Amerikaanse hulpgoederen in de Rotterdamse haven werden ontscheept en de dollars begonnen te vloeien, erkende de toenmalige Amerikaanse minister van Handel, Averell Harriman, openlijk dat de regering nimmer de toestemming van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden en de Amerikaanse Senaat voor het Marshall-plan zou hebben verkregen, indien het niet in wezen om grote economische belangen draaide.

Een Europa waarin een privaat-kapitalistische productiewijze zou heersen, zou betere gelegenheid bieden voor warenruil. Ook tien jaar geleden hoorde men nooit anders dan enthousiaste woorden van dankbaarheid, zodra de Marshall-hulp ter sprake kwam. Averell Harriman echter kon blijkbaar niet langer om de werkelijkheid heen. In Europa werd die nog altijd met de mantel der liefde - liefde voor het kapitalisme - bedekt.

LEVERBARE PUBLICATIES

25 jaar 'Daad en Gedachte' - een terugblik	7,50
De 'arbeidersbeweging' en de beweging der arbeiders - 2e dr.	6,—
Beschouwingen over geld en goud - 2e dr.	6,—
Cajo Brendel, Stellingen over de Chinese revolutie	7,50
Maar hoe dan?	
Enige gedachten over een socialistische samenleving - 4e dr.	6,—
Materie en materialisme - 2e dr.	6,—
Jaap Meulenkamp, 'Wie willen boas blijven'	
De Oostgroninger landarbeidersstaking van 1929	13,—
Over bolsjewisme en fascisme - 3e dr.	6,—
Henri Simon, Regering, partij en 'Solidariteit'	
tegen de Poolse arbeiders - 2e dr.	7,50
Was de sociaal-democratie ooit socialistisch?	
Een beschouwing over haar wezen - 5e dr	6,—
John Zerzan, Wat beloven de jaren '80?	
De invloed van het kapitalisme op het dagelijks leven in de V.S.	6,—

*Bestellen door overmaking op giro 30 76 95, tnv. Daad en
Gedachte, Lelystad, ovv. de gewenste titel
Prijzen inclusief porto*